

ACENTENİN DENKLEŞTİRME İSTEMİ

Av. Remziye DEMİR

GİRİŐ

Acentenin faaliyetleri sonucu oluşan fakat sözleşmenin sona ermesi sebebiyle, müvekkil tarafından tam olarak karşılığı ödenmeden faydalanılacak olan menfaatler için hakkaniyet çerçevesinde bir karşılık getirmeye yönelik bir müessese olan denkleştirme istemi hukukumuzda 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 122. maddesinde açıkça düzenlenmiŐtir. Ancak bu müessese eski kanun döneminde de hem doktrin hem de Yargıtay tarafından benimsenmekteydi.

Her ne kadar TTK m. 122 hükmünde tazminat ibaresi kullanılmıŐsa da denkleştirme istemi bir tazminat değildir. Acentenin sona ermesi Şekline bağlı olarak TTK m. 121/4-5'teki Şartlarda tazminat veya genel hükümlerden hareketle tazminat hakkının mevcudiyeti ise denkleştirme istemine engel oluşturmaz. Bunların hukuki dayanağı ve nev'ileri farklıdır.

ÇalıŐmamızda denkleştirme tazminatı, portföy tazminatı, müşteri tazminatı olarak da adlandırılan, ve nihayetinde TTK'da yer aldığı Őekliyle denkleştirme istemini ana hatlarıyla inceledik. Bu bağlamda birinci bölümde, genel olarak denkleştirme istemini ele aldık. İkinci bölümde denkleştirme isteminin Şartları, üçüncü bölümde denkleştirme bedelinin hesaplanması ve nihayetinde tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde denkleştirme istemini ele aldık.

I. DENKLEŞTİRME İSTEMİ KAVRAMI

A. Genel Olarak

Denkleştirme istemi, acentelik ilişkisinin sona ermesine bağlı hukuki ve aynı zamanda mali sonuçlardan biridir¹. Acenteye ödenecek bu denkleştirme bedelinin bir tazminat mı yoksa sözleşme kapsamında ifade edilen bir edimin karşılığı mı olduğu veya bambaşka bir niteliği haiz olup olmadığı çokça tartışılmıştır². Talebin niteliğine ilişkin bu tartışma, terminolojiye de intikal etmiş ve bu talep “portföy tazminatı”, “portföy akçesi”, “müşteri tazminatı”, “denkleştirme istemi” gibi farklı adlarla anılmıştır³.

Denkleştirme talebi için müvekkilin kusurunun bulunmasına gerek yoktur. Dolayısıyla burada malvarlığının giderilmesi diğer bir deyişle tazminat söz konusu değildir⁴. Talebin esasını acentenin müvekkil için oluşturduğu, müvekkilin daha önce sahip olmadığı müşteri kitlesi oluşturur. Şöyle ki denkleştirme, hakkaniyet çerçevesinde müşteri kitlesinin değeri esas alınarak yapılır ve bu denkleştirmenin içine acentenin bu müşteri çevresini oluştururken harcadığı emek girmektedir. Her ne kadar acente, bu emeğinin karşılığını sözleşme süresince komisyon ve diğer ödemeler ile alıyorsa da müvekkil sözleşmenin sona ermesinden sonra da bu müşterilerle iş yapmaya devam edecektir. İşte acentenin faaliyetleri sonucu oluşan fakat sözleşmenin sona ermesi sebebiyle, müvekkil tarafından tam olarak karşılığı ödenmeden faydalanılacak olan menfaatler için hakkaniyet çerçevesinde bir karşılık getirme düşüncesi denkleştirme kurumunun kaynağıdır⁵.

---

¹ Arslan Kaya/Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/N. Füsün Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, 5. bs., On İki Levha, İstanbul 2015, s. 816.

² Bu tartışmalar için bkz. Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara 2008, s. 137 vd.; Rauf Karasu, “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Acentenin Denkleştirme Talebi”, **AÜHFD**, 2008, s. 288 vd.

³ Terminoloji yönünden bkz. Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 236, dn. 1148.

⁴ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 816.

⁵ Tekinalp, **a.g.m.**, s. 4; Zehra Badak Baydar, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 24, 2013/2, s. 170; Rıza Ayhan/Mehmet Özdamar/Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku**, 4. bs., Ankara 2011, s. 332-333.

Sonuç olarak bu müessesenin bir tazminat olmadığı; denkleştirme isteminden ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Hem maddenin kenar başlığından hem de kurumu düzenleyen TTK m. 122 hükmünün gerekçesinden de bu sonuca ulaşabiliriz. Bununla birlikte madde metninde “tazminat” ibaresine yer verilmiş olması haklı olarak eleştirilmektedir⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki, acentenin sona ermesi şekline bağlı olarak TTK m. 121/4-5’teki şartlarda tazminat veya genel hükümlerden hareketle tazminat hakkının mevcudiyeti, denkleştirme istemine engel oluşturmaz. Zira bunların hukuki dayanağı farklıdır ve birbirini ikame etmelerine olanak yoktur. Bununla birlikte tazminat ve denkleştirme kümülatif olarak istem konusu olabilir⁷.

B. eTTK Döneminde Denkleştirme İstemi

eTTK döneminde acentenin denkleştirme istemini düzenleyen açık bir hüküm mevcut değildi. Buna karşılık doktrinde, TTK m. 134 hükmünün hakkaniyet ilkesi doğrultusunda geniş yorumlanarak acentenin denkleştirme istemi/portföy tazminatı hakkının bulunduğu kabul görmüştür⁸. Bu istem esasen acentenin, acentelik sözleşmesinin sona ermesi karşısında, müvekkilin acentenin geçmişteki hizmetlerinden faydalanmaya devam etmesinin karşı edimi olarak mütalaa edilmiştir⁹. Zira müvekkil acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra da acentenin faaliyetleri dolayısıyla sözleşme süresinde sağladığı müşterilerle ticari ilişkilerini devam ettirir ve böylelikle müvekkilin işletmesinde fiilen ekonomik açıdan bir değer artışı olur¹⁰.

eTTK döneminde Yargıtay da, acentenin acentelik sözleşmesinin feshinde kusurlu olmadığı takdirde, TTK m. 134/f. 2 hükmünün kıyas suretiyle uygulanması gerektiğinden hareketle acentenin hakkaniyete uygun bir tazminat talep edebileceğine hükmetmiştir¹¹.

⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 224-225; Badak Baydar, **a.g.m.**, s. 172.

⁷ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 816.

⁸ Naci Kınacıoğlu, **Acente ve Acentelik Sözleşmesi**, Ankara 1963, s. 71 vd.; Ünal Tekinalp, “Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi”, **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara 1998, s. 9 vd.; Şaban Kayıhan, **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, 3. bs., Seçkin, Ankara 2008, s. 152-153.

⁹ Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 72; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 152.

¹⁰ Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 72; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 152.

¹¹ Y. E. 1996/2189, K. 1996/3335; Y. E. 1996/2084, K. 1996/4544 (Kazancı İçtihat Bankası)

C. TTK m. 122 ile Düzenlenen Denkleştirme İstemi

TTK m. 122 hükmü, acentenin denkleştirme istemini açıkça düzenlemektedir. Denkleştirme istemi önceki kanun döneminde gerek doktrin gerekse de Yargıtay tarafından benimsendiğinden bu hüküm, esasen yeni bir hukuki kurum getirmemekte, ancak bu hükümle kurum ilk kez açık olarak kanuni bir düzenlemeye kavuşmuş olmaktadır. Bununla birlikte TTK m. 122 hükmüne haklı birtakım eleştiriler getirilmektedir¹². Örneğin, TTK Tasarısı'nın TBMM'de görüşülmesi sürecinden başlayarak denkleştirme terimi kullanılmakla birlikte, maddede hakkaniyeti ifade anlamında tazminat kelimesine yer verildiği, ancak bunun kanun koyucunun gerekçedeki amacı ile çeliştiğinden düzeltilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹³. Zira denkleştirme bedeli, bir tazminat değildir.

TTK m. 122/5 uyarınca, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi halinde de denkleştirme istenebilir. Burada acentenin denkleştirme talebine ilişkin TTK m. 122'nin mehzaz Alman Kanunu'ndan farklı olarak diğer sözleşme ilişkilerine kıyas yoluyla uygulanması yerine "doğrudan" uygulanması şeklinde ele alındığı ve hükümde ikinci kez "hakkaniyet" ölçütüne yer verildiği ifade edilmektedir¹⁴. Öte yandan denkleştirme konusunda tek koşulun hakkaniyet olmadığı, denkleştirme istemi için dağıtım ağına dâhil olma, müşteri çevresinin sözleşmenin sonunda üreticiye devir yükümlülüğü gibi ek koşullar gerektiği haklı olarak savunulmaktadır¹⁵.

TTK m. 122/5 hükmü, belirli bir bölgede tekel hakkı esasına dayalı tek satıcılık ve benzeri ilişkilerin sona ermesi halinde uygulanır. Bununla birlikte doktrinde sözleşmede tekel hakkı açıkça öngörülmediği hallerde dahi, acente ya da tek yetkili satıcının belirli bir bölgede sözleşme süresi boyunca fiilen tek başına faaliyet göstererek müşteri çevresinde artışa vesile olmuşsa denkleştirme talep

¹² Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi (Acentelik)**, Beta Yayınevi, İstanbul 2013, s. 224 vd.

¹³ Ayan, **a.g.e.**, s. 92 vd; Kaya, **a.g.e.**, s. 224-225.

¹⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 226.

¹⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 226-227.

edebileceği savunulmaktadır¹⁶. Dolayısıyla madde hükmünden “... ile benzeri diğer tekel hakkı veren ...” ibaresinin kaldırılmasının isabetli olacağı belirtilmektedir¹⁷.

II. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN ŞARTLARI

Denkleştirme talebinin koşulları TTK m. 122/1’de gösterilmiştir. Denkleştirme isteminin yapılabilmesi için bu koşulların hepsinin birlikte gerçekleşmiş olması gerekir¹⁸.

A. Sözleşmenin Sona Ermesi

Denkleştirme isteminin ilk koşulu, acentelik sözleşmesinin denkleştirme talebini haklı kılacak şekilde sona ermesidir. Bu bağlamda sözleşme süresinin dolması nedeniyle sona ermesi ve yenilenmemesi durumunda acente denkleştirme talep edebilir. Yine süreli veya süresiz bir acentelik sözleşmesinin fesih yoluyla sona erdirilmesi halinde acente haklı nedenle sözleşmeyi feshederse veya sözleşme müvekkil tarafından haklı bir neden olmaksızın feshedilmişse denkleştirme istenebilir. Bu şart, denkleştirmenin olumsuz koşulu olarak nitelendirilmektedir¹⁹.

Acentelik sözleşmesini müvekkilin feshetmesi durumunda acentenin denkleştirme talep edebilmesi için, sözleşmenin feshinde acentenin kusurunun bulunmaması gerekir. Ancak her iki tarafın da feshe etkin kusuru varsa; sözleşmeyi ilk defa kimin ihmal ettiği tespit edilir; tazminatın hesaplanmasında hakkaniyete uygunluk denetiminde ilk kusur ve etki eden kusurlu fiiler göz önünde bulundurulur²⁰.

Sözleşmenin, müvekkilin veya acentenin ölümü, ehliyetsizliği veya iflası gibi kendiliğinden sona erme hallerinde de acente kural olarak denkleştirmeye hak kazanır. Buna karşılık acentenin, iflasında kendi kusuru olması denkleştirme bedeli almasına engel olur²¹. Zira acentenin davranışlarına dayanan her geçerli fesih,

¹⁶ Reha Poroy/Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 14. bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 261; Kaya, **a.g.e.**, s. 227.

¹⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 227.

¹⁸ Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 15. bs, Ankara 2011, s. 221.

¹⁹ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 816-817.

²⁰ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 817.

²¹ Karasu, **a.g.e.**, s. 290.

acentenin denkleştirme talep hakkının ortadan kaldırmaz. Tersine feshi haklı kılan nedenin bizzat acentenin kusurlu davranışından kaynaklanması gerekir²².

B. Yeni ve Sürekli Müşteriler

TTK m. 122/1/a bendi uyarınca denkleştirme isteminin bir diğer koşulu, müvekkilin acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde etmesidir. Zaten acentenin, esasen denkleştirme talebinde bulunabilmesinin sebebi onun tarafından işletmeye kazandırılmış yeni müşterilerdir.

Müvekkile müşteri kazandırılması, bir kişinin müvekkil ile ilk defa sözleşme yapması sağlanarak ilişkilendirilebileceği gibi, müvekkil ile ilişkisi uzun süre önce sona ermiş eski müşterilerin tekrar kazandırılması şeklinde olabilir²³. İş ilişkisinin pekiştirilmesinin ve/veya genişletilmesinin iktisadi değer taşıması sebebiyle, bu durumun da “yeni müşteri” kavramı kapsamında ele alınması gerektiği ifade edilmektedir²⁴.

Burada yeni müşterilerin sürekli olması gerekir. Sürekli müşteriden kasıt, bir defa değil belli bir süre içinde, tekrar sözleşme yapan/yapması beklenen müşteridir²⁵. Bu sebeple müvekkille bir defa sözleşme yapan ve yeni bir sözleşme yapma ihtimali bulunmayan müşteriler, denkleştirme istemi bakımından dikkate alınamaz²⁶. Bu minvalde öğretide satım konusunun dayanıklı tüketim malları olmasının, uzun aralıklarla gerçekleşse dahi satımın birden çok tekrarlanmasının ilişkinin devamına bir işaret oluşturduğu ifade edilmektedir²⁷.

Acentenin yeni müşteriler sebebiyle denkleştirme bedeli isteyebilmesi, müvekkilinin bu müşteriler sayesinde sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da “önemli” ölçüde menfaat sağlıyor veya edecek olmasına bağlıdır²⁸. Önemlilik,

²² Karasu, **a.g.e.**, s. 290.

²³ Arkan, **a.g.e.**, s. 221; Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 818.

²⁴ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 818.

²⁵ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 818; Badak Baydar, **a.g.m.**, s. 183.

²⁶ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 818-819.

²⁷ Karasu, **a.g.e.**, s. 294.

²⁸ Arkan, **a.g.e.**, s. 222.

müvekkilin acentenin ticari faaliyetlerinden elde ettiği menfaatin bütün ticari işlemlerinden elde ettiği menfaatin bütün ticari işlemlerinden elde ettiği menfaatleriyle olan ilişkisine göre değil, sadece acente tarafından edinilen müşteri çevresinden beklenen işlemlerin hacmine göre saptanır²⁹. Öğretide menfaatin önemli olması şartının, menfaatin az veya önemli olmadığı hallerde acentenin denkleştirme istemine engel olacağından aranmaması gerektiği savunulmaktadır³⁰.

C. Acentenin Ücret Kaybı

Denkleştirme isteminin bir şartı da acentenin sözleşmenin sona ermesi sebebiyle bir ücret kaybına uğramasıdır. Buradaki ücret kaybı, yeni müşterilerle acenteye ücret hakkı kazandıracak sözleşmelerin, acentelik sözleşmesinin sona ermesi sebebiyle acente tarafından yapılamamasından dolayı ortaya çıkan ücret kaybıdır. Çünkü acentelik sözleşmesi sona erdirilmiş olmasa, acente, yeni müşterilerle yapılan ve/veya yapılacak olan sözleşmeler dolayısıyla ücrete hak kazanabilecek; buna karşılık sona erme sebebiyle bu imkân mahrum vaziyettedir³¹. Bununla birlikte eğer acentelik sözleşmesine göre bu yeni müşteriler sebebiyle ücret, sözleşmenin sona ermesine rağmen bir şekilde ödenmişse, artık denkleştirme bedeli istenemez³².

D. Denkleştirme Bedeli Ödenmesinin Hakkaniyete Uygun Olması

Denkleştirme isteminin kabulü için diğer şartların yanı sıra denkleştirme bedeli ödenmesinin hakkaniyete uygun olması şarttır. Öyle ki diğer koşullar bulunmakla birlikte, bu bedelin ödenmesi hakkaniyete uygun değilse denkleştirme bedeli ödenmez³³. Bu bağlamda acente sözleşme müddetince ciddi menfaatler sağlamışsa, sağlanan menfaatler de denkleştirme istemi ile amaçlanamı karşılar nitelikteyse, acentenin talebi hakkaniyete uygun düşmez³⁴.

²⁹ Karasu, **a.g.e.**, s. 295.

³⁰ Karasu, **a.g.e.**, s. 294-295; Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 819.

³¹ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 820.

³² Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 820.

³³ Badak Baydar, **a.g.m.**, s. 186-187; Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 820.

³⁴ Badak Baydar, **a.g.m.**, s. 188; Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 820.

Denkleştirme bedelinin tayin ve tespitinde de hakkaniyet ilkesi dikkate alınır. Burada doğrudan sözleşme ile ilişkisi olan unsurlar ve etkenler esas alınır; acentelik sözleşmesine yabancı unsurlar söz gelimi, acentenin sözleşme süresinin sona ermesinden sonraki dönemdeki sağlığı, mali gücü, sosyal durumu gibi hususlar, denkleştirme bedelinin saptanmasında hakkaniyet ölçütü bağlamında dikkate alınmaz³⁵.

III. DENKLEŞTİRME BEDELİNİN HESAPLANMASI

TTK m. 122/2 uyarınca denkleştirme bedeli, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Bununla birlikte sözleşme ilişkisi daha kısa bir süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır. Kanunen belirlenen bu miktar, denkleştirme bedelinin üst sınırını oluşturur³⁶.

Denkleştirme bedelinin hesaplanmasında³⁷ öncelikle müvekkilin menfaati, ardından acentenin kaybı hesaplanır. Bir sonraki aşamada sözleşmenin sona erdiği tarih esas alınarak menfaat ve kayıp ile ilgili tüm somut veriler göz önüne alınır ve tahmini bir hesap yapılır. Son olarak elde edilen sonuç, hakkaniyet denetiminden geçirilir. Hakkaniyet, verinin niteliğine göre, bedelin artmasına veya azalmasına neden olabilir³⁸.

IV. TEK SATICILIK VE BENZERİ TEKEL HAKKI VEREN SÜREKLİ SÖZLEŞMELERE UYGULANMASI

TTK m. 122/5 uyarınca acentenin denkleştirme istemine ilişkin düzenleme, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır. Dolayısıyla tek

³⁵ Karasu, **a.g.e.**, s. 299; Demir Gökyayla, **a.g.e.**, s. 261.

³⁶ Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 334.

³⁷ Ülkemizde de Almanya'da olduğu gibi sigortacılık vb. köklü sektörlerde meslek birliklerinin komisyonlar oluşturarak, yargılamalarda esas alınabilecek nitelikte genel prensipler ortaya konulması gerektiği yönünde bkz. Ozan Can, "Acentenin Denkleştirme İstemine ve Rekabet Yasağı Anlaşmasına İlişkin Hükümlerin 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 103(1). Maddesinde Sayılanlar Hakkında Uygulanırlığı", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(1), 2012, s. 640.

³⁸ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 822.

satıcılık başta olmak üzere franchise, marka lisansı sözleşmesi gibi benzeri sürekli sözleşme ilişkilerinde denkleştirme talep hakkı yasal bir düzenlemeye kavuşmuştur. Acenteliğe ilişkin hükmün kıyas yoluyla değil doğrudan uygulanacağı bu gibi hallerde acentenin denkleştirme hakkının koşulları aranacaktır. Acente bakımından tekel kuralının varlığı denkleştirme için zorunlu bir koşul olmamasına rağmen, tek satıcılık ve benzeri sürekli sözleşme ilişkilerinde hükmün uygulanması için tekel hakkının zorunlu olduğu anlaşılmaktadır³⁹.

Atipik bir borçlar hukuku sözleşmesi olan franchise sözleşmesinde franchise alan sözleşme gereği mal ve/veya hizmet sürümünü, franchise verenin fikri ve sınai hak unsurlarını da kullanmak suretiyle ve franchise verenin belirlediği üretim, işletme ve pazarlama sistemine /ilkelerine uyarak “kendi nam ve hesabına” yapar. Tekel kuralı bu sözleşmenin esaslı unsurunu teşkil etmez; fakat taraflar dilerse tekel kuralına da sözleşmede yer verebilirler⁴⁰. Bu halde TTK m. 122/5 bu sözleşmeler bakımından da uygulama alanı bulur. Ayrıca atipik bir sözleşme olması sayesinde franchise sözleşmesinde de franchise alana denkleştirme hakkı sözleşme ile tanınabilir⁴¹.

SONUÇ

TTK m. 122 hükmü, acentenin denkleştirme istemini açıkça düzenlemektedir. Denkleştirme istemi önceki kanun döneminde gerek doktrin gerekse de Yargıtay tarafından benimsendiğinden bu hüküm, esasen yeni bir hukuki kurum getirmemekte, ancak bu hükümle kurum ilk kez açık olarak kanuni bir düzenlemeye kavuşmuş olmaktadır. Acentenin denkleştirme istemine ilişkin düzenleme, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır.

Denkleştirme isteminin maddi birçok şartı vardır. Bunlar, sözleşmenin sona ermesi, yeni ve sürekli müşterilerin müvekkile kazandırılması, acentenin ücret kaybı

---

³⁹ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 824.

⁴⁰ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 824.

⁴¹ Kaya/Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 824.

ile denkleştirme bedeli ödenmesinin hakkaniyete uygun olmasıdır. Hakkaniyet ilkesi ayrıca denkleştirme bedelinin takdirinde de önem taşır. Bu bağlamda hakkaniyet, eldeki verilerin niteliğine göre, bedelin artmasına veya azalmasına neden olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan Kaya/Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/N. Füsün Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, 5. bs., On İki Levha, İstanbul 2015.

Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara 2008, s. 137 vd.; Rauf Karasu, “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Acentenin Denkleştirme Talebi”, **AÜHFD**, 2008.

Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.

Zehra Badak Baydar, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 24, 2013/2.

Naci Kınacıoğlu, **Acente ve Acentelik Sözleşmesi**, Ankara 1963, s. 71 vd.; Ünal Tekinalp, “Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi”, **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara 1998.

Şaban Kayıhan, **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Seçkin, 3. bs., Ankara 2008.

Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi (Acentelik)**, Beta Yayınevi, İstanbul 2013.

Ozan Can, “Acentenin Denkleştirme İstemine ve Rekabet Yasağı Anlaşmasına İlişkin Hükümlerin 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 103(1). Maddesinde Sayılanlar Hakkında Uygulanırlığı”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(1), 2012.

Reha Poroy/Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 14. bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.

Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 15. bs, Ankara 2011.

Rıza Ayhan/Mehmet Özdamar/Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku**, 4. bs., Ankara 2011.